

ההפטרה החותמת את ספר בראשית היא מעשה כלאיים: צוואה רוחנית מדממת של מאפיונר קשיש, שלובה בתורת האמונה של ספר דברים.

מצד אחד "אֲנִי הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ פְּלִיאָרְץ וְחִזַּקְתָּ וְהֵייתָ לְאִישׁ"

ומצד שני " וְשִׁמְרָתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֲלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכֵיךָ לְשִׁמֵּר חֻקֵּיךָ וּמִצְוֹתֶיךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כְּפִתּוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה "

ושוב, מחד " וְעַתָּה אֵל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אֶתָּה וְיִדְעָתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שִׁיכְתּוֹ בְּדָם שְׂאֹל "

ומאידך " אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דְּרֹכֶם לְלַכֵּת לְפָנַי בְּאֵמֶת בְּכָל־לִבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם לֹא־מֵר לְאִי־פֶרֶת לְךָ אִישׁ מֵעַל פֶּסֶא יִשְׂרָאֵל "

מדוע החדירו את תורת האמונה הזו בתוך מילות הנקמה של איש גווע? אולי על מנת לרכך מעט את דבריו הקשים של דוד המלך, ואולי בתור משאלת לב של עורך הספר, שככה עדיף היה לסגור מסכת חיים. ואולי על מנת ללמד אותנו שלא ככה חיים ומתים, ושעלינו מוטלת הבחירה לערוך חשבון נפש, לא רק ביום המוות אלא בכל יום מימי חיינו ללכת את דרכי האלוהות בְּאֵמֶת, מתוך כוונה, מתוך סבלנות.

דוד היה נטול סבלנות במובן העמוק של המילה ופגיע מאוד. אני משערת שחלק מיופיו וכוח המשיכה של דוד נעוץ בכך שרוחו הכילה את המורכבות הזאת של עלבון, חיפוש אחר אמת גדולה וחוסר סבלנות/זעם. שם הוא גם התרסק, ועל היסודות הרעועים האלה נבנתה מלכות שלמה המלך שלא האריכה ימים.

בספר תומר דבורה, מלמד אותנו הרמ"ק משהו על עלבון:

" האדם ראוי שיתדמה לקונו.... עיקר העצלים והדמות העליון הן פעלותיו, ומה יועיל לו היותו פצורה העליונה דמות תבנית אבריו ובפעלות לא יתדמה לקונו? "

כלומר, צלם אלוהים מתייחס אל אופן הפעולה שלנו בעולם ולא אל צורתנו הפיזית. הרמ"ק ממשיך ומסביר לנו (ואני מביאה זאת כאן על מנת שנוכל לעקוב אחר הצווי "ללכת לפני בְּאֵמֶת" המופיע בהפטרה), שראשית עלינו להבין שהקדושה יודעת להתמודד עם עלבון:

"... מורה על היות הקדוש ברוך הוא מלך נעלב, סובל עלבון מה שלא יכילהו רעיון. הרי אין דבר נסתר מהשגחתו בלי ספק, ועוד אין רגע שלא יהיה האדם נזון ומתקיים מפת עליון השופע עליו, והרי תמצא שמעולם לא חטא אדם נגדו שלא יהיה הוא באותו הרגע ממש שופע שפע קיומו ותנועת אבריו, עם היות שהאדם חטא בפת ההוא לא מנעו ממנו כלל אלא סובל הקדוש ברוך הוא עלבון פנה להיות משפיע בו פת תנועות אבריו..."

לדבריו של הרמ"ק, הקדושה ממשיכה לקיים אותנו בחיים אפילו תוך כדי כך שאנו חוטאים ועולבים בה, אלוהים ממשיך להזין אותנו ולהיות אתנו בקשר גם בזמן שאנו מפנים אליו את גבנו. ומכיוון שהשאיפה שלנו היא שצלם האלוהים שבנו יהי קרוב ככל הניתן למקור, הוא הקב"ה, הרי שאנחנו צריכים ללמוד ולהתגבר על מוקדי העלבון שלנו גם כאשר הפגיעה היא קשה. בפירושו של ספר תומר דבורה מזכירים לנו סטון וטריי (In Search of the Holy life, 2019) שהמטרה היא להגיע למידה של איזון בתגובתנו לעלבון או פגיעה שנגרמו לנו. מצד אחד, איננו רוצים להתבצר ולהסגר אל מול כל פגיעה, ומצד שני, אין

הכוונה כאן שעלינו "להכיל ולהבין" את הפוגעים בנו. שתי התגובות האלה מוטעות ולא מאפשרות לנו לפתח מערכת יחסים בריאה עם הסובבים אותנו ועם צלם האלוהים שבנו. אלא שכפי שאלוהים ממשיכה את מערכת היחסים שלה אתנו גם ממש בזמן שאנחנו חוטאים, כך עלינו ללמוד להמשיך ולהיות במצב של שיחה והכרה באנושיותם של אלה הפוגעים בנו. התרגול הזה איננו קל.

וכך הפטרת השבוע מציגה בפנינו את דוד המלך שוכב על ערש דווי, ומונה בפני בנו שלמה את כל העלבונות שהטיחו בו והרעות שעשו לו, שלא הצליח לשחרר מנפשו. הוא מבקש מבנו לנקום את נקמותיו, הוא, מלך על כל ישראל, אדם עשיר ברכוש ושקֵע נשים וקרבות. דוד מלך ישראל אינו מסוגל לסיים את חייו בטוב, בהכרת תודה על עושר החוויות שעבר, אלא מסיים את חייו ללא תיקון וכפי שחי – במאבק מול המציאות ובתחושת עוני מנוול. הקללה שקילל בה את שמעי בן גרא פונה חזרה אליו בעודו מוריד אֶת־שִׁיבְתּוֹ בְּדָם שְׂאֹל. ובתוך הזעם הזה שזורות מילות אזהרה.

בעודנו קוראים את הפטרת השבוע כדאי לעצור ולערוך חשבון נפש פרטי עם עצמינו. גאולת משיח בן דוד, שהיא מטאפורה לזמן שבו עם ישראל ואולי אפילו האנושות כולה יגיעו לאיזון מבורך עם עצמם ועם העולם, מתחילה מדבר קטן מאוד והיא היכולת שלנו להפסיק ולחטט בעלבונות שהטיחו בנו. להפסיק למנות ולזכור בפרטנות כל רעה שנעשתה לנו, ולאבותינו ואמותינו. להתחיל ולשוחח עם הפוגעים בנו גם מתוך תהומות של צדקת עצמינו, ולהכיר גם באותם רגעים בהם תחושת העלבון שלנו היא כיסוי לפגיעה שפגענו באחרים. אולי משם תתחיל ותזרח מעט גאולה לעולם.

שבת שלום,

הרבה גילה קן

אדמונטון, תשפ"א